DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 18 maj 2006 *

I mål C-343/04,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstolens behörighet och om verkställighet av avgöranden på privaträttens område, som framställts av Oberster Gerichtshof (Österrike), genom beslut av den 21 juli 2004 som inkom till domstolen den 10 augusti 2004, i målet

Land Oberösterreich

mot

ČEZ as,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden P. Jann samt domarna K. Schiemann (referent), N. Colneric, J.N. Cunha Rodrigues, och E. Levits,

* Rättegångsspråk: tyska.

generaladvokat: M. Poiares Maduro,
justitiesekreterare: handläggaren B. Fülöp,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 13 oktober 2005,

med beaktande av de yttranden som har avgetts av:

— Land Oberösterreich, genom J. Hintermayr och C. Hadeyer, Rechtsanwälte,

— ČEZ as, genom W. Moringer, Rechtsanwalt,

— Republiken Polens regering, genom T. Nowakowski, i egenskap av ombud,

— Förenade kungarikets regering, genom M. Bethell, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom A.-M. Rouchaud och W. Bogensberger, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 11 januari 2006 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 16.1 a i konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 299, 1972, s. 32; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 30), i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde (EGT L 304, s. 1, och i ändrad lydelse, s. 77; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 14), enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde (EGT L 388, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 26), enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde (EGT L 285, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 43) och enligt konventionen av den 29 november 1996 om Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges tillträde (EGT C 15, 1997, s. 1) (nedan kallad Brysselkonventionen).

2 Begäran har framställts i en tvist mellan Land Oberösterreich och ČEZ as (nedan kallat ČEZ), beträffande störningar som påstås ha åsamkats jordbruksmark i Österrike tillhörande förstnämnda part till följd av att ČEZ driver kärnkraftverket Temelin, beläget i Republiken Tjeckien.

Tillämpliga bestämmelser

Brysselkonventionen

3 Artikel 2 första stycket i Brysselkonventionen, som återfinns i avdelning II, om domstols behörighet, under avsnitt 1, med rubriken "Allmänna bestämmelser", har följande lydelse:

"Om inte annat föreskrivs i denna konvention, skall talan mot den som har hemvist i en konventionsstat väckas vid domstol i den staten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap."

4 Enligt artikel 4 första stycket i samma konvention gäller följande:

"Om svaranden inte har hemvist i någon konventionsstat bestäms domstolarnas behörighet i varje konventionsstat i enlighet med den statens lag, om inte annat följer av bestämmelserna i artikel 16."

5 I artikel 5 i Brysselkonventionen, som återfinns i avsnitt 2, med rubriken "Särskilda behörighetsregler" i nämnda avdelning II, anges följande:

"'Talan mot den som har hemvist i en konventionsstat kan väckas i en annan konventionsstat

...

3. om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden, vid domstolen i den ort där skadan inträffade,

..."

6 I artikel 16 i Brysselkonventionen, som utgör avsnitt 5 i avdelning II, med rubriken "Exklusiv behörighet", föreskrivs följande:

"Följande domstolar skall, oberoende av parternas hemvist, ha exklusiv behörighet

1 a) om talan avser sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom, domstolarna i den konventionsstat där egendomen är belägen,

..."

Den nationella lagstiftningen

7 I 364 § andra stycket i den österrikiska civillagen (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) (nedan kallad ABGB) föreskrivs följande:

"Ägaren till en fastighet kan förbjuda påverkan på fastigheten i form av avloppsvatten, rök, gas, värme, lukt, buller, vibrationer och andra störningar från en grannfastighet i den mån de överskrider de brukliga nivåerna enligt lokala förhållanden och väsentligt påverkar den normala användningen av fastigheten. Direkta utsläpp är under alla omständigheter förbjudna utan särskilda skäl."

8 Den hänskjutande domstolen har angett att den talan som väckts med denna bestämmelse som grund syftar till att en person skall förpliktas upphöra med störningar på en fastighet eller åtminstone förebygga dessa genom lämpliga åtgärder. Nämnda talan är enligt nationell rättspraxis jämförbar med en negativ talan (Eigentumsfreiheitsklage), som innebär att ett anspråk grundat på äganderätten verkställs.

9 364a § ABGB har följande lydelse:

"Om den störning som överskrider nämnda nivå orsakas av gruvdrift eller en av behöriga myndigheter godkänd anläggning på grannfastigheten, har dock ägaren endast rätt att kräva skadestånd vid domstol, även om skadan orsakas av omständigheter som inte tagits i beaktande vid det administrativa godkännandeförfarandet."

10 Den hänskjutande domstolen har angett att en sådan rätt till ersättning för skada är oberoende av att fel har begåtts och omfattas av bestämmelserna om grannelagsförhållanden.

Tvisten i målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

11 Land Oberösterreich äger flera fastigheter som används för jordbruk och jordbruksutveckling och på vilka en jordbruksskola är belägen. Denna mark är belägen ungefär 60 kilometer från kärnkraftverket Temelin, som togs i drift i experimentellt syfte den 9 oktober 2000. Kärnkraftverket drivs av ČEZ, som är ett tjeckiskt energiföretag som ägs till 70 procent av den tjeckiska staten, på mark som företaget äger.

12 Land Oberösterreich väckte den 31 juli 2001 i egenskap av ägare till nämnda fastigheter talan vid Landesgericht Linz mot ČEZ, då förbundsstaten i fråga ansåg att drift av ett kärnkraftverk inte utgör en form av offentlig maktutövning utan näringsverksamhet som kan bli föremål för prövning i tvistemålsdomstol.

13 Talan syftade i första hand, i den mån den riktade sig mot ČEZ, till att förhindra effekterna av den joniserande strålningen från kärnkraftverket Temelin på Land Oberösterreichs mark, i den mån denna är större än vad som kan väntas av ett kärnkraftverk som drivs enligt allmänt erkänd teknisk standard. I andra hand yrkade förbundsstaten att svaranden skulle förpliktas eliminera de risker som strålningen medförde, i den mån dessa risker gick utöver vad som kan väntas av ett kärnkraftverk som drivs enligt allmänt erkänd teknisk standard.

14 Enligt Land Oberösterreich utgör den joniserande strålningen från kärnkraftverket Temelin en störning i den mening som avses i 364 § andra stycket ABGB. Radioaktiviteten från verket under den pågående experimentella fasen eller, i alla händelser, risken för förorening av marken när verket fungerar normalt och *a fortiori* om så inte skulle vara fallet, överstiger den brukliga lokala nivån och skadar varaktigt det normala nyttjandet av Land Oberösterreichs mark för bosättning, undervisning och jordbruk. Villkoren för en talan om att en person skall förpliktas upphöra med en störning, eventuellt förebyggande, är således uppfyllda.

15 ČEZ ansåg att de österrikiska domstolarna saknade behörighet och gjorde därvid bland annat gällande att artikel 16.1 a i Brysselkonventionen inte är tillämplig på en talan om att undanröja störningar. En sådan talan har karaktären av en skadeståndstalan och omfattas följaktligen av artikel 5.3 i konventionen. ČEZ hävdade vidare att ett föreläggande från en österrikisk domstol om att företaget måste upphöra med störningar skulle kränka Republiken Tjeckiens territoriella och rättsliga suveränitet, i strid med folkrätten, och inte vara verkställbart i Tjeckien.

16 Genom avgörande av den 17 april 2002 förklarade sig Landesgericht Linz sakna behörighet att pröva Land Oberösterreichs talan. Efter överklagande upphävdes det avgörandet av Oberlandesgericht Linz, som genom avgörande av den 19 september 2003 slog fast att österrikiska domstolar var behöriga att pröva en sådan tvist med stöd av artikel 16.1 a i Brysselkonventionen.

17 Sistnämnda avgörande överklagades till Oberster Gerichtshof, som fann att det inte framgår av handlingarna i målet huruvida kärnkraftverket Temelin fått ett sådant administrativt godkännande som avses i 364 § ABGB.

18 Oberster Gerichtshof anser att det inte tydligt framgår av EG-domstolens rättspraxis huruvida en sådan talan som avses i 364 § andra stycket ABGB omfattas av artikel 16.1 a i Brysselkonventionen eller om den är ett sådant fall som avses i artikel 5.3 i nämnda konvention.

19 Under dessa omständigheter beslutade Oberster Gerichtshof att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

"Skall begreppet 'talan [som] avser sakrätt i fast egendom' i artikel 16.1 a i [Brysselkonventionen] ... tolkas så att det även omfattar en talan (i förebyggande syfte) enligt 364 § andra stycket [ABGB] om upphörande av en störning från en fastighet belägen i ett grannland som inte är medlem i Europeiska unionen (i förevarande fall joniserande strålning från ett kärnkraftverk i Republiken Tjeckien) som påverkar en fastighet som ägs av käranden?"

Tolkningsfrågan

20 Den hänskjutande domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida artikel 16.1 a i Brysselkonventionen skall tolkas så, att tvister som "avser sakrätt i fast egendom" i den mening som avses i nämnda bestämmelse skall anses innefatta en talan som, i likhet med den som med stöd av 364 § andra stycket ABGB, väckts i målet vid de aktuella nationella domstolarna syftar till att förhindra störningar som påverkar eller riskerar att påverka kärandens fastigheter och beror på joniserande strålning från ett kärnkraftverk beläget inom ett grannland till det land där nämnda fastigheter är belägna.

Inledande överväganden

21 Det skall inledningsvis framhållas att även om Republiken Tjeckien inte hade anslutit sig till Brysselkonventionen vid den tidpunkt då Land Oberösterreich väckte talan vid österrikisk domstol och svaranden i målet vid den nationella domstolen följaktligen inte hade hemvist i en konventionsstat vid den tidpunkten, förhindrar inte det att artikel 16 i konventionen tillämpas, vilket uttryckligen framgår av artikel 4 första stycket i konventionen.

22 Enligt ordalydelsen i artikel 1 första stycket i Brysselkonventionen är konventionen tillämplig "på privaträttens område", oberoende av vilket slag av domstol det är fråga om. Den "omfattar i synnerhet inte skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor". Det framgår av domstolens fasta rättspraxis att begreppet "på privaträttens område" skall ses som ett självständigt begrepp som skall tolkas mot bakgrund av dels konventionens syften och systematik, dels de allmänna principer som framgår av helheten av de nationella rättssystemen. Bland annat därför måste Brysselkonventionens tillämpningsområde bestämmas i huvudsak på grundval av de faktorer som är kännetecknande för de rättsliga relationerna mellan parterna i tvisten eller för tvisteföremålet (se bland annat dom av den 16 december 1980 i mål 814/79, Rüffer, REG 1980, s. 3807, punkterna 7 och 14).

23 Den hänskjutande domstolen, vars uppgift det är att bedöma dessa faktorer och mot bakgrund av domstolens rättspraxis avgöra huruvida Brysselkonventionen är tillämplig på en sådan tvist som den i förevarande fall, har inte frågat domstolen om tolkningen av artikel 1 i konventionen. Med hänsyn till detta och till det svar som lämnas nedan på den fråga som ställts, är det inte nödvändigt att först ta ställning till räckvidden av den bestämmelsen.

Tolkningen av artikel 16.1 a i Brysselkonventionen

24 Såsom framgår av artikel 16.1 a i Brysselkonventionen är domstolarna i den konventionsstat där fastigheten är belägen exklusivt behöriga att pröva mål om sakrätt i fast egendom.

25 Innebörden av uttrycket "sakrätt i fast egendom" skall fastställas självständigt i gemenskapsrätten för att i möjligaste mån säkerställa att de rättigheter och skyldigheter som konventionsstaterna och de berörda personerna har enligt Brysselkonventionen tillämpas jämlikt och enhetligt (se bland annat dom av den 10 januari 1990 i mål C-115/88, Reichert och Kockler, REG 1990, s. I-27, punkt 8).

26 Det framgår vidare av fast rättspraxis att artikel 16 i Brysselkonventionen, och särskilt artikel 16.1 a, inte skall ges en mer vidsträckt tolkning än dess målsättning kräver, eftersom den utgör ett undantag från konventionens allmänna behörighetsregler (se bland annat dom av den 13 oktober 2005 i mål C-73/04, Klein, REG 2005, s. I-8667, punkt 15 och där angiven rättspraxis).

27 När det i artikel 16.1 a i Brysselkonventionen, med avseende på sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom, föreskrivs att domstolarna i den konventionsstat där egendomen är belägen har exklusiv behörighet, är det ett undantag från den allmänna principen i artikel 4 första stycket i konventionen, nämligen att varje konventionsstat skall tillämpa sina bestämmelser om internationell jurisdiktion när svaranden inte har hemvist i någon konventionsstat (domen i det ovannämnda målet Klein, punkt 14). Bestämmelserna i nämnda artikel 16 leder för övrigt till att parterna berövas den möjlighet att välja forum som de annars skulle ha haft och i vissa fall till att de måste föra talan inför en domstol som inte är domstolen i någondera partens hemvist (se bland annat domen i det ovannämnda målet Reichert och Kockler, punkt 9).

28 Vad gäller målsättningen med artikel 16.1 a i Brysselkonventionen, framgår det såväl av Jenardrapporten om Brysselkonventionen (EGT C 59, 1979, s. 1) som av domstolens fasta rättspraxis att det centrala syftet med att ge domstolarna i den konventionsstat där fastigheten är belägen exklusiv behörighet är att domstolen på platsen är den som är bäst lämpad att bedöma tvister om sakrätt i fast egendom och nyttjanderätt till fast egendom (se bland annat dom av den 14 december 1977 i mål 73/77, Sanders, REG 1977, s. 2383, punkterna 11 och 12).

29 Vad gäller tvister rörande sakrätt i fast egendom skall dessa i regel prövas enligt bestämmelserna i den stat där fastigheten är belägen, och de tvistefrågor som uppkommer i sådana mål kräver ofta kontroller, undersökningar och medverkan av sakkunniga som måste ske på plats. Det är därför förenligt med god rättskipning att ge domstolen på den plats där fastigheten är belägen exklusiv behörighet, eftersom denna domstol med tanke på närheten torde ha bäst förutsättningar att känna till de faktiska omständigheterna (se bland annat domarna i de ovannämnda målen Sanders, punkt 13, och Reichert och Kockler, punkt 10).

30 Det är mot bakgrund av dessa tolkningsprinciper som domstolen har funnit att artikel 16.1 a i Brysselkonventionen skall tolkas så, att den exklusiva behörigheten

för domstolarna i den konventionsstat där fastigheten är belägen inte gäller alla typer av talan som rör sakrätt i fast egendom, utan endast sådana som både omfattas av konventionens tillämpningsområde och syftar till att fastställa vad en fastighet omfattar eller vem som äger den eller huruvida egendomen belastas av andra sakrätter och att säkerställa att rättsinnehavarna åtnjuter skydd för sina rättigheter (domen i det ovannämnda målet Reichert och Kockler, punkt 11).

31 Såsom ČEZ, Förenade kungarikets regering och Europeiska gemenskapernas kommission med rätta har gjort gällande ingår en talan om att en person skall förpliktas upphöra med störningar, eventuellt i förebyggande syfte, såsom i målet vid den nationella domstolen, inte bland de typer av talan som definieras i föregående punkt.

32 I Jenardrapporten understryks att en behörighetsregel såsom den i artikel 16.1 a i Brysselkonventionen, som "grundar sig på föremålet för ansökan" får sin tillämpning när "invändningar görs avseende sakrätt i fast egendom" (nämnda rapport, sidorna 1, 34 och 35).

33 I Schlosserrapporten om konventionen om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde till Brysselkonventionen (EGT C 59, 1979, s. 71, punkt 163) understryks därvid att de sakkunniga i kommittén som utarbetade denna rapport enkelt kunnat konstatera att en skadeståndstalan grundad på intrång i sakrätt i fast egendom eller på skador som åsamkats en fastighet som belastas av sakrätter inte omfattas av tillämpningsområdet för artikel 16.1 a i konventionen, eftersom sakrättens — oftast äganderättens — existens och innehåll är av underordnad betydelse i detta sammanhang.

34 En talan om att en person skall förpliktas att upphöra med störningar, eventuellt i förebyggande syfte, såsom i målet vid den nationella domstolen, innebär inte att någon sakrätt i fast egendom ifrågasätts. Grunden för en sådan talan är visserligen det intrång som skett i en sakrätt i fast egendom, men det är i det sammanhanget av underordnad betydelse att den rättigheten avser fast egendom. Såsom ČEZ och kommissionen har understrukit har det ingen avgörande betydelse för hur tvisten i den nationella domstolen ser ut att den avser just fast egendom. Tvisten hade inte varit väsentligt annorlunda om de rättigheter som käranden söker skydda mot de påstådda störningarna hade varit av annan art, till exempel rätten till kroppslig integritet eller till lös egendom. Precis som talan i målet vid den nationella domstolen syftar talan i sådana fall till att den som gör sig skyldig till ett sådant intrång, klarlagt eller potentiellt, i en rättighet, bland annat genom att inte använda allmänt erkänd teknisk standard, skall föreläggas att upphöra med intrånget.

35 Det skall även understrykas att de hänsyn till god rättskipning som ligger till grund för artikel 16.1 a i Brysselkonventionen, såsom påpekats ovan i punkt 29 i förevarande dom, inte är relevanta vid en talan om att en person skall förpliktas att upphöra med störningar, eventuellt i förebyggande syfte, såsom i målet vid den nationella domstolen. Dessa hänsyn utgör således inte något hinder för att en sådan talan inte skall anses omfattas av tillämpningsområdet för nämnda bestämmelse.

36 När det som i förevarande fall handlar om två fastigheter belägna i två olika länder, kan det inte anses att en sådan talan som den som väckts vid den nationella domstolen generellt sett borde bedömas efter det ena landets lag snarare än efter det andra landets.

37 Såsom illustreras av 364 § andra stycket ABGB, där det föreskrivs att de störningar som kan förbjudas är sådana som kommer från en "grannfastighet" om "de överskrider de brukliga nivåerna enligt lokala förhållanden och väsentligt påverkar den normala användningen av fastigheten", förutsätter en talan av den arten i allmänhet att de specifika förhållandena på den plats där de berörda fastigheterna är

belägna beaktas. Det kan då svårligen anses att en bestämmelse av det slaget förutsätter exklusiv behörighet för en domstol när avståndet mellan de båda fastigheterna i fråga kan leda till just att de brukliga lokala förhållandena skiljer sig åt.

38 En talan som den i målet vid den nationella domstolen förutsätter däremot inte att det görs en bedömning av faktiska omständigheter som är högst specifika för den plats där endast den ena av de två berörda fastigheterna är belägna och som därför skulle motivera att domstolarna i den ena av de två staterna, men inte de i den andra, skulle vara behöriga. I punkterna 15 och 17 i dom av den 30 november 1976 i mål 21/76, Bier, kallat "Mines de Potasse d'Alsace" (REG 1976, s. 1735; svensk specialutgåva, volym 3, s. 209), som meddelades med anledning av en ansvarstalan som väckts till följd av en sakskada på en fastighet belägen i en medlemsstat, vilken berodde på föroreningar som släpptes ut i en flod i en verksamhet som bedrevs i en annan medlemsstat, underströk domstolen att handlingsorten lika väl som skadeorten alltefter omständigheterna kan vara särskilt betydelsefull från bevis- och processföringssynpunkt.

39 Land Oberösterreichs talan vid den nationella domstolen syftar, såsom framgår av begäran om förhandsavgörande, till att bestämma huruvida de faktiska eller potentiella effekterna av joniserande strålning från kärnkraftverket Temelin är större än de effekter eller risker som normalt är förbundna med drift av ett kärnkraftverk enligt allmänt erkänd teknisk standard. Såsom ČEZ, Förenade kungarikets regering och kommissionen med rätta har framhållit förutsätter en sådan bedömning uppenbarligen kontroller som i stor utsträckning måste utföras på den plats där kärnkraftverket är beläget.

40 Av vad som anförts följer att den tolkningsfråga som ställts skall besvaras så, att artikel 16.1 a i Brysselkonventionen skall tolkas så, att en talan som, i likhet med den som med stöd av 364 § andra stycket ABGB väckts i målet vid den nationella

domstolen, syftar till att förhindra störningar som påverkar eller riskerar att påverka kärandens fasta egendom och som beror på joniserande strålning från ett kärnkraftverk beläget i en stat som gränsar till den stat där nämnda fasta egendom är belägen inte omfattas av tillämpningsområdet för nämnda artikel.

Rättegångskostnader

41 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

Artikel 16.1 a i konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, senast ändrad genom konventionen av den 29 november 1996 om Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges tillträde, skall tolkas så, att en talan som, i likhet med den som med stöd av 364 § andra stycket i den österrikiska civillagen (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) väckts i målet vid den nationella domstolen, syftar till att förhindra störningar som påverkar eller riskerar att påverka kärandens fasta egendom och som beror på joniserande strålning från ett kärnkraftverk beläget i en stat som gränsar till den stat där nämnda fasta egendom är belägen omfattas inte av tillämpningsområdet för nämnda artikel.

Underskrifter